

ФІЛОСОФІЯ

Вступ

Програма навчальної дисципліни «Філософія» складена відповідно до освітньо-професійної програми Менеджмент підприємства, спеціальності 073 «Менеджмент».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є засвоєння загальних закономірностей розвитку буття, відношення людини до світу, проблеми пізнання, смислу життя людини, мети, ідеалів та цінностей суспільства.

Міждисциплінарні зв'язки:

Дисципліна «Філософія» – нормативна дисципліна циклу соціально-гуманітарної підготовки тісно пов'язана з навчальними дисциплінами «Історія України», «Економічна теорія», які вивчалися раніше, а також є базою для вивчення таких дисциплін як «Соціологія», «Політологія», «Психологія», «Етика та естетика», «Конфліктологія».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Філософія» є надання знань з філософії як світогляду людини, який визначає загальне ставлення людини до світу крізь розуміння світоглядних, пізнавальних, ціннісних і соціальних проблем буття.

1.2. Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Філософія» є розуміння становлення, розвитку і вирішення найзагальніших проблем людства на протязі розвитку світової філософії, включаючи історію української філософської думки як невід'ємної складової духовної культури людства; формування гуманістичного потенціалу особистості, її високої духовності та загальної культури в умовах розбудови громадянського суспільства в незалежній Україні; оволодіння принципами діалектичного мислення як універсального методу пізнавальної діяльності; розвиток логічного мислення, здатності самостійно аналізувати складні явища суспільного життя; уміння свідомо використовувати наукову методологію в розв'язанні завдань економічної теорії і професійної практики.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачів вищої освіти має бути сформовані наступні компетентності:

- загальні:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу та встановлення взаємозв'язків між соціально-економічними явищами та процесами;

- здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями;

- здатність діяти на основі етичних міркувань, соціально відповідально і свідомо.

- фахові: відсутні.

1.4. Програмні результати навчання:

- демонструвати здатність діяти соціально відповідально та громадсько- та правосвідомо на основі етичних міркувань (мотивів), повагу до різноманітності та міжкультурності

- демонструвати навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, бути критичним і самокритичним.

На вивчення навчальної дисципліни «Філософія» відводиться 90 годин 3 кредитів ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Філософія як специфічний тип знання

Походження слова "філософія". Філософія і життя. Соціальні умови формування філософії. Духовні джерела філософії.

Співвідношення "людина – світ" як визначальний предмет філософського осмислення. Філософські проблеми і дисципліни. Специфічні особливості філософських знань: загальність (універсальність), сутнісність, світоглядність, універсальна теоретична рефлексія.

Основні функції філософії: світоглядна, загальнометодологічна, прогностична (евристична), критична, аксіологічна, гуманістична.

Світогляд як духовно-практичний феномен.

Поняття світогляду. Основні світоглядні проблеми. Структура світогляду (світовідчуття, світосприймання, світорозуміння, світоусвідомлення). Функціональні складові світогляду (віра, надія, любов).

Принципи формування світобачення (монізм, плюралізм, скептицизм, догматизм, раціоналізм, сенсуалізм).

Буденний і теоретичний світогляди та їх характерні особливості. Типи світогляду залежно від носіїв, ставлення до історичного прогресу, ознак світовідчуття.

Історичність світогляду (міфологія, релігія, філософія). Сучасна світоглядна парадигма. Філософія як теоретична основа світогляду.

Тема 2. Стародавня філософія

Давньоіндійська філософія. Веди, Брахмани, Упанішади. Ортодоксальні школи (санх'я, йога). Неортодоксальні школи (буддизм, джайнізм).

Стародавня китайська філософія. Етична філософсько-релігійна доктрина Конфуція. Даосизм.

Антична філософія. Основні етапи розвитку. Натурфілософія (мілетська школа). Атомістичне вчення Демокріта. Класичний період старогрецької філософії (софісти, Сократ, Платон, Аристотель). Філософія Епікура та Лукреція Кара. Неоплатонізм.

Тема 3. Філософія Середньовіччя та Відродження

Особливості формування християнської філософії. Патристика (Тертуліан, Августин). Схоластика (Т. Аквінський). Філософський сенс заповідей Христа. Проблема загальних понять у філософії номіналізму та реалізму. Науково-природничі погляди Р. Бекона. У. Оккам про універсали, субстанцію.

Поняття «Відродження». Головні риси філософії Відродження. Гуманізм. Від геоцентризму до егоцентризму. Філософія раннього (італійського) Відродження. Філософія пізнього (північного) Відродження (М. Кузанський, Леонардо да Вінчі, Джордано Бруно, Н. Коперник, Ю. Дрогобич).

Тема 4. Філософія Нового часу та Просвітництва

Епоха наукових революцій та її вплив на розвиток філософії. Емпіризм і раціоналізм — основні тенденції у філософії XVII-XVIII ст.

Ф. Бекон — засновник емпіричного природознавства. Індуктивний метод Бекона. Раціоналізм Р. Декарта. Основні правила його наукового методу. Раціоналістична філософія Б. Спінози.

Філософія французького Просвітництва. Вольтер і Руссо.

Тема 5. Німецька класична філософія

Визначальні особливості німецької класичної філософії.

Філософська система І. Канта. Сутність його коперніканського перевороту у філософії. Особливості «Науковчення» І.Г. Фіхте та «Натурфілософії» Шеллінга. Система філософії Гегеля. Гегелівська діалектика. Гегелівське розуміння історії. Антропологічний матеріалізм Фейербаха.

Філософія Маркса й Енгельса. Марксистська концепція практики. Неомарксизм (Д. Лукач, А. Грамші, Г. Маркузе).

Тема 6. Сучасна світова філософія

Позитивізм: умови виникнення, предмет дослідження та вихідні ідеї.

Неопозитивізм (М. Шлік, Р. Карнап). "Філософія життя" (Ф. Ніцше, З. Фрейд, Л. Бергсон). Екзистенційна філософія (М. Гайдеггер, К. Ясперс, Ж.-П. Сартр, А. Камю). Прагматизм як філософська течія (Ч. Пірс, У. Джемс, Дж. Дьюї). Філософія глобальних проблем (А. Печчеї, А. Браун). Філософія техніки (Ф. Раппе, Ж. Елюль, Л. Мамфорд).

Тема 7. Українська філософія

Дохристиянські витоки української філософії. "Велесова книга". Філософія Києворуської доби. Філософія українського відродження та Барокко (К. Сакович, І. Пзель, Ф. Прокопович, Г. Щербацький).

Філософія Г. Сковороди. Філософія Просвітництва й Романтизму в Україні (О. Новицький, Т. Шевченко, П. Юркевич). Соціальна філософія М. Драгоманова, І. Франка. Націософія Д. Донцова. Історіософська концепція В. Липинського. Філософія української діаспори (І. Лисяк-Рудницький, Д. Чижевський).

Тема 8. Онтологія: проблема буття

Поняття "світ". Світ як єдність об'єктивної дійсності і дійсності людських сутнісних сил. Світ як множинна і немножинна цілісність.

Основні ознаки світу (буттєвість, всеосяжність, цілісність). Історичний розвиток уявлень про світ. Дофілософське розуміння світу. Знання праукраїнців про сили I стадії світобудови. Розвиток наукових уявлень про світ та його будову. Світ як Всесвіт. Світ Землі. Матеріальний і духовний світ. Сучасні наукові уявлення про принципи організації світу.

Рух як загальний спосіб існування світу. Універсальність руху та його інтерпретації у філософській традиції. Класифікація форм руху. Просторово-часова структура світу. Проблеми першоначал світу (монізм, дуалізм, плюралізм). Суттєві ознаки субстанції (вічність, абсолютність, першопричинність). Матеріальна і духовна субстанції. Матеріалізм та ідеалізм як два домінуючі теоретичні напрями філософії щодо інтерпретації світу. Відносність протиставлення матеріального та ідеального.

Онтологія — метафізика буття. Поняття "буття". Специфічна особливість змісту категорії буття. Концепція буття в історії філософії. Буття як незмінне, нерухоме. (Парменід) і буття як мінливе (Геракліт). Аристотель про різні форми буття. Світ буття Плотіна. Декарт і Лейбніц, Кант і Гегель про буття. Проблема в сучасних концепціях.

Багаторівневий характер буття. Основні форми буття (буття тіл, процесів, буття людини, буття духовного, буття соціального).

Людина і буття як "мікро" і "макросвіт". Суперечливість буття людини (тілесне-духовне). Буття і небуття. Проблема сенсу людського буття. Буття людини як буття можливості.

Тема 9. Свідомість

Поняття свідомості як особливої здатності людини. Виникнення і природа свідомості. Наука та релігія про основні підґрунтя свідомості.

Проблема "чистої свідомості" (Е. Гуссерль, Ж.-П. Сартр, М. Хайдеггер). Генезис свідомості. Свідомість і мова. Свідомість і праця.

Структура свідомості. Сфери свідомості: пізнавальна, емоційна, мотиваційно-вольова. Рівні психічного життя людини: несвідоме, підсвідоме, надсвідоме. Визначальні ознаки свідомості. Свідомість, практика, досвід. Свідомість і самосвідомість. Функції самосвідомості (самопізнання, самооцінка, саморегуляція). Суспільна свідомість та її форми, функції, взаємозв'язок.

Тема 10. Філософія пізнання

Теорія пізнання (гносеологія) як сфера філософського знання, її предмет та основні категорії.

Проблема співвідношення об'єкта і суб'єкта пізнання (Декарт, Спіноза, Берклі). Гносеологія у філософії Гегеля і філософії марксизму.

Основні принципи сучасної наукової гносеології (об'єктивність, пізнаванність, активне творче відображення, єдність теорії і практики, історизм тощо).

Творчість як конструктивний принцип пізнання. Платон, Аристотель про феномен творчості. Проблеми творчості у працях Абельяра, Р. Бекона, Гегеля. Синтезуюча природа творчості. Основні форми творчості. Свобода творчості — основа формування демократичних відносин у суспільстві. Історична і соціокультурна детермінація пізнання.

Чуттєвий рівень пізнання, його форми та особливості. Раціональний рівень пізнання та його форми. Єдність чуттєвого і раціонального рівнів пізнання. Сенсуалізм, раціоналізм.

Опосередковане (раціональне) та безпосереднє (іраціональне) пізнання. Інтуїція. Творча уява. Розуміння. Пояснення.

Проблема істини (істина об'єктивна і суб'єктивна, абсолютна і відносна). Істина — процес. Істина — хибність (помилковість). Істина і вірогідність, імовірність. Істина монологічна (наукова) і поліфонічна (філософська).

Істина, оцінка, цінність. Знання і мудрість. Рівні знання: віра, гадка, дискурсивне знання, «софійне» знання (мудрість).

Критерії істини. Пізнання і практика. Поняття "практика". Форми і рівні практичної діяльності. Гуманістичний зміст практики та її функції.

Тема 11. Логіка та методологія наукового пізнання

Характерні риси наукового пізнання.

Поняття наукового методу. Природничо-наукова, гуманітарно-наукова методологія. Діалектика (антична, містико-екзистенційна, гегелівсько-марксистська). Основні принципи, закони та категорії діалектики. Діалектика і метафізика та їх інтерпретація розвитку. Нелінійне розуміння розвитку. Типи екзистенційної методології (феноменологія, герменевтика).

Методологія пізнання як форма організації оптимально-ефективної діяльності людини. Методологія прийняття рішень. Рівні наукового пізнання. Аналіз і синтез. Аналогія й абстрагування. Індукція і дедукція. Моделювання: сутність та класифікація. Аксиоматичний метод та вимоги до нього. Спостереження й експеримент, їх сутність та види. Особливості технічного експерименту. Форми наукового пізнання. Комп'ютерне моделювання мислення.

Тема 12. Філософська антропологія

Людина — універсальний і найвищий предмет філософії. Проблема людського начала. Релігійна модель появи людини. Еволюційна (наукова) концепція походження людини. Роль праці та мови у становленні людини. Основні атрибутивні ознаки людини. Філософська проблема взаємовідношення душі і тіла людини. Феномени тілесності і духовності. Співвідношення біологічного, соціального і духовного в людині.

Людина як "діяльна цілісність". Специфіка людської діяльної. Потреби. Інтереси. Людина, індивід, особистість. Сенс життя людини і людства. Людиномірна сутність філософії.

Тема 13. Соціальна філософія

Філософія суспільства. Поняття "суспільство" у філософській традиції. Основні підходи до розуміння суспільства. Натуралістичні, соціопсихологічні концепції суспільства. Теорії соціальної (М. Вебер, Т. Парсонс) та предметної дії (К. Маркс).

Суспільство як самоорганізуюча і саморозвиваюча система.

Природні умови суспільного буття. Географічне середовище і його роль у житті суспільства. Історичні типи природокористування. Географічний детермінізм та сучасна геополітика. Аграрне виробництво — провідний чинник природокористування.

Демографічні чинники суспільного розвитку. Якісний стан населення. Історичні типи відтворення населення. Закон Мальтуса. Неомальтузіанство і соціальна екологія. Етноекологічне становище України.

Сутність і структура суспільних відносин. Сфери життєдіяльності суспільства.

Діяльність як спосіб існування соціального. Розмаїтість поглядів на основи суспільного розвитку. Поняття та структура суспільного виробництва. Фактори суспільного виробництва.

Спосіб виробництва матеріальних благ та його структура. Власність: об'єкт і суб'єкт власності та її історичні типи.

Економічні процеси та проблеми відчуження людини. Сучасний економічний стан України та його проблеми.

Суб'єкт соціальної дії. Поняття соціальної структури суспільства. Соціальна група та її типи. Історичні форми спільності людей: рід, плем'я, народність. Сім'я, її функції та історичні типи. Нація, її походження та сутність. Духовна природа нації. Нація, етнос. Національний характер, національний дух, національна ідея. Національний менталітет. Проблема

національного і загальнолюдського (націоналізм, інтернаціоналізм, космополітизм). Нація і національна мова.

Особливості становлення та розвитку української нації. Українська ментальність. Українські типи людей: гоголівська людина, сквородинська людина, шевченківська людина (М. Шлемкевич). Українська вдача.

Соціальна структура традиційного, індустріального та інформаційного суспільства. Соціальна мобільність і соціальна стратифікація.

Теорії соціального конфлікту (К. Маркс, Р. Дарендорф).

Суспільство як система соціальних відносин та їх типологія. Система регуляції соціальних відносин. Типи соціальних інститутів. Політика як регулятивний механізм функціонування та розвитку соціуму. Політичні відносини. Поняття "політична система суспільства". Структура політичної системи суспільства. Держава: сутність, походження та історичні типи. Функції держави. Інститут влади. Форми правління та форми державного устрою. Політичний режим.

Правова держава: ознаки та шляхи її формування в Україні. Парадокси посттоталітарної свідомості. Права людини як філософська проблема.

Національна держава. Ідея національної держави у політико-філософських теоріях.

Особливості становлення української державності. Якісна характеристика сучасної Української суверенної національної держави.

Громадянське суспільство: його поява та основи. Сутність громадських організацій, рухів та їх різновиди на прикладі України. Політичні партії, їх функції та типи. Найвпливовіші політичні партії України.

Політична еліта і народ.

Тема 14. Філософія науки і культури, стратегія майбутнього

Сутність та структура духовного життя суспільства. Поняття культури та її сутнісні начала. Історичність культури. Основні ознаки й властивості культури.

Символічна природа культури. Культура і цивілізація. Колоподібні та лінійні концепції розвитку цивілізацій. Плюралізм сучасних культур і цивілізацій. Людиномірна сутність культури. Внутрішня культура і культура спілкування. Діалоговий характер культури. Загальнозначущість і елітарність культури. Субкультура.

Культура як ціннісне ставлення людини до світу. Естетичні цінності людини. Краса як універсальна цінність. Праця як цінність. Етичне начало в людині. Етика добра як універсальної цінності. Проблема ідеалу, ідеал і утопія. Свобода і відповідальність як цінності сучасної епохи. Гармонія вищих цінностей — добра, істини і краси — як ідеал людського буття.

Діалектика національного і загальнолюдського в культурі. Історія української культури та її особливості. Проблеми сучасного національного відродження і культура сучасної України.

Головні тенденції культури ХХ століття. Проблема кризи сучасної культури.

Специфіка науки. Генезис науки. Динаміка наукового знання: класична наука — некласична — постнекласична наука. Закономірність розвитку науки. Зміна наукових парадигм. Революції в науці. Нові типи раціональності: взаємовідношення науки — філософії — релігії. Структура науки.

Ідеали науки. Етика вченого. Наука як влада і наука як комунікація.

Типологія філософських і методологічних проблем сучасної науки. Проблеми типів реальності і детермінізму в сучасній науці. Евристична цінність концепції доповнюваності.

Наука як феномен культури. Сучасний стан української науки: досягнення та проблеми. Походження і природа техніки. Історія розвитку інженерної діяльності. Техніка як чинник розвитку сучасної цивілізації. Еволюція взаємовідносин між наукою і технікою.

Техніка як філософське поняття. Основні проблеми філософії техніки. Концепції технологічного детермінізму. Незворотність розвитку техніки. Сутність техноетики. Диференціація інженерної діяльності.

Техніка і природа. Загроза техногенних катастроф. Необхідність зміни технологічного світогляду. Екотехнологія. Екологічні ідеали сучасної техніки і технології. Соціальні чинники сучасної технології. Проблема гуманізації сучасного технологічного світу.

Космічно-природна основа людського буття. Синергетичні і системні уявлення про характер, еволюцію, розвиток людини, суспільства і людства.

Людина як чинник розвитку біосфери. Ідея ноосфери (В. Вернадський, С. Ле-Руа, Т.-де Шарден).

Глобальні проблеми людства. Імперативи виживання людства: екологічний, моральний.

Поняття соціального передбачення і прогнозування майбутнього. Основні науково-теоретичні характеристики соціального прогнозу.

Стратегія людства в планетарному масштабі. Завдання переходу від техногенної до антропогенної цивілізації. Глобальне моделювання майбутнього.

3. Рекомендована література

1. Афанасенко В. Філософія: підруч. для вищої школи / Василь Григорович Кремень (заг.ред.), Микола Іванович Горлач (заг.ред.). — 3.вид., перероб. та доп. — Х. : Прапор, 2004. — 735с.

2. Буслинський В. Філософія: навч. посібник для студ. і аспірантів вищ. навч. закладів / В. А. Буслинський; Київський славістичний ун-т / (ред.). — К., 2002. — 315с.

3. Варьянський С.М. Методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни за кредитно – модульною системою (Філософія, логіка, релігієзнавство) / С.М. Варьянський, С.В. Шейко. – Полтава, 2007. – 107 с.

4. Воронкова В. Філософія : навчальний посібник / В. Воронкова; М-во освіти і науки України. - Київ: ВД Професіонал, 2004. -460 с.

5. Герасимчук А.А., Шейко С.В. Філософія / А.А. Герасимчук., С.В. Шейко – К.: Друкарська майстерня, 1999. – 187 с.

6. Горак Г.І. Філософія / Г.І. Горак. – К.: Вілбор, 1998. – 272 с.

7. Ільїн В. Філософія : підручник. В 2-х ч./ В. В. Ільїн. - К. : Альтерпрес, 2002. - Ч.1 : Історія розвитку філософської думки/ Авт. передм. А.А. Мазарак, 2002. -463 с.

8. Киричок О.Б. Філософія: підручник / О. Киричок. – Полтава : РВВ ПДАА, 2010. – 325 с.

9. Петрушенко В.Л. Філософія / В.Л. Петрушенко. – К. : Каравела, 2001. – 448 с.

10. Подольська Є.А. Кредитно-модульний курс з філософії. Філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство / Є.А. Подольська. – К. : ЦУЛ, 2006. – 624 с.

11. Саух П.Ю. Філософія / П.Ю. Саух. – К.: ЦУЛ, 2003. – 256 с.

12. Сілаєва Т.О. Філософія / Т.О. Сілаєва. – Тернопіль, Астон, 2003. – 216 с.

13. Сморгж Л. Філософія : навчальний посібник/ Л. Сморгж. -К.: Кондор, 2004. -414 с.

14. Філософія: підручник для студентів вищих закладів освіти/ І. Бичко, І. Бойченко, В. Табачковський та ін. - 2-е вид., стереотип. -К.: Либідь, 2002. - 405 с.

15. Філософія : курс лекцій. Навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти/ В. Петрушенко. - К.: Каравела; Львів: Новий Світ-2000, 2001. - 444 с.

16. Пазенюк В. С. Філософія [Текст] : навч. посібник / В. С. Пазенюк. – К. : Академвидав, 2008.-280 с.

17. Подольська, Є. А. Кредитно-модульний курс з філософії: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство [Текст] : навч. посібник / Є. А. Подольська. – К.: Центр навчальної літератури, Інкос, 2006. – 624 с.

18. Практикум з філософії [Текст] : навч. посібн. / за ред. В. А. Петрушенка. – Львів: Новий Світ-2000, Магнолія плюс, 2003. – 256с.

19. Філософія [Текст] : курс лекцій. / за ред. О. Ф. Надольного. – К.: Вікар, 2000. – 516 с.

20. Філософія [Текст] : підр. для студентів вищих закладів освіти / І. В. Бичко, І. В. Бойченко, В. Г. Табачковський та ін. – 2-ге вид., стереотип. – К.: Либідь, 2002. – 408 с.
21. Декарт Р. Метафізичні розмисли. / Р.Декарт Метафізичні розмисли [Електронний ресурс] К., 2000. - С. 7-70. – Режим доступу <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Dekart/index.html>
22. Добронравова І.С. Ідеали і типи наукової раціональності [Електронний ресурс] // І.С. Добронравова Ідеали і типи наукової раціональності / К. 2014. – Режим доступу. – <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dobr-ideal.html>
23. Електронна бібліотека Іхтіка. [Електронний ресурс] Багато філософської літератури: книжки, автореферати, дисертації, статті, збірники матеріалів конференцій і дуже багато підручників по філософії. – Режим доступу <http://ihtik.lib.ru>

Укладачі: Шейко С.В., професор кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін, к. філос. наук, доцент,

Шенгерій Л.М., професор кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін, д. філос. наук, професор